

מבוא למשניות מסכת יומא

הרב ד"ר אברהם וולפיש

1. הקושי בלשון משנה, יומא א, א: המילה 'מביתו'

שנינו במשנה יומא א, א:¹

שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול רבי יהודה אומר: אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו שנאמר (ויקרא טז ו) "וכפר בעדו ובעד ביתו" – ביתו זו אשתו אמרו לו: אם כן אין לדבר סוף.

במשפט הראשון יש מילה שהיא מיותרת לכאורה: "מביתו" – מה משמעה ולשם מה היא באה במשנתנו?² במבט ראשון יש לפרש "ביתו" כפשוטו, אך מה ראה התנא להדגיש שמוציאים את הכוהן מביתו – שהרי אם "מפרישין כהן גדול ללשכת פלהדרין", הרי ברור שאין הוא שוהה בביתו!³ אפשר לפרש פירוש אחר ל"ביתו" על פי הסיפא של המשנה: "ביתו זו אשתו". ניתן לפרש אפוא את הרישא: "מפרישין כהן גדול מאשתו", וכך מתפרשת ההלכה הזאת בתוספתא, יומא א, א: "למה מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין פירש ר' יהודה בן פתירה שמא תמצא אשתו ספק נידה ויבא עליה נמצא טמא שבעת ימים".⁴ אם נפרש שמפרישין את הכוהן מאשתו, כי אז אין קושי להבין מדוע ראה התנא לנכון להדגיש נקודה זו – ההפרשה "מביתו" נועדה לשמור על הכוהן הגדול מכל אפשרות רחוקה של טומאה, העלולה לפסלו מלעבוד ביום הכיפורים. זאת בדומה להקפדה על טהרת הכוהן המתגלה בהלכה בהמשך הפרק שיש למנוע מהכוהן להירדם בליל יום הכיפורים על מנת למנוע ממנו קרי (משניות ד, ו, ז).⁵

-
- 1 על הדוגמה הזאת כתבתי במאמרי, "משחקי לשון במשנה", נטועים, ב (תשנ"ה) (להלן וולפיש, משחקי לשון), עמ' 80-82. כאן הוספתי כמה נקודות שלא העליתי שם, וגם הוספתי עיבוד דידקטי של החומר.
 - 2 דוד הלבני, **מקורות ומסורות**, בית המדרש לרבנים באמריקה, ירושלים, תשל"ה (להלן הלבני, מקר"מ), עמ' א, הערה 2, מציין כי בעדי נוסח בודדים חסרה המילה "מביתו", אך לדבריו אין לפקפק שיש לגרוס אותה במשנתנו.
 - 3 בלשון חכמים מצאנו "מפריש ל...". כגון: "המפריש נקבה לפסח" ועוד דוגמאות רבות.
 - 4 ואמנם יש ממפרישי המשנה שפירשו את "ביתו" במובן "אשתו", עיין תוספות יום טוב (התוספות יום טוב מסתמך על פירוש המשנה לרמב"ם, ולא ברור לי אם הרמב"ם אמנם התכוון לכך), וכך משתמע גם מהמאירי. יש שצירפו את שני הפירושים: התפארת ישראל פירש: "ר"ל מביתו ומאשתו", ואלבק כתב בפירושו על אתר שהפרישו אותו מביתו "כדי להפרישו מאשתו".
 - 5 במשנה, אבות ה, ה מונים בין הנסים שהיו בבית המקדש את הנס שלא אירע מעולם קרי לכוהן גדול ביום הכיפורים, אך מסורת זו סותרת את המסופר בירושלמי, יומא, א (לח רע"ד), בעניין יוסף בן אילם מציפורי ששימש תחת כוהן גדול שנפסל בקרי, ועיין ליברמן, תוסכ"פ, ד, עמ' 723-724. גם אם נניח שהנס הזה אירע בתקופת בית שני, עדיין אפשר להבין את המאמצים למנוע מהכוהן כל אפשרות של ראיית קרי משום שאין סומכים על הנס, ועיין דיון מעניין בסוגיה זו אצל ר' ירוחם יהודה לייב וולפיש, **גחלי אש**, ורשה, תרס"ח, סימן טו.

2. פרשנות פנים-משנאית: השוואה למשנה, פרה פרק ג

ניתן לבדוק את הפירוש הזה באמצעות "פרשנות פנים-משנאית",⁶ מהשוואת לשון משנתנו כאן ללשון המשנה, פרה ג, א: "שבעת ימים קודם לשריפת הפרה מפרישין כהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הבירה".⁷ הדמיון הרב בין לשון המשנה במסכת פרה ללשון משנתנו עשוי להצביע על מטרה משותפת להפרשת הכוהן בשני המקומות,⁸ וכך אמנם משתמע מהספרא, צו, מכילתא דמילואים, פרשה א:

כאשר עשה ביום הזה צוה ה' מיכן אמרו שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין, וכשם שמפרישים כהן גדול מביתו כך מפרישים כהן השורף את הפרה מביתו, ולמה מפרישים שבעה שמא תמצא את אשתו ספק נידה וידחה כל שבעת הימים.⁹

ברם עם הדמיון בין משנתנו למשנה במסכת פרה יש לציין גם את השוני: את הכוהן השורף את הפרה מפרישים ל"בית אבן", שכן ביקשו לשמור עליו מכל אפשרות של טומאה. אילו הייתה הפרשת הכוהן הגדול לפני יום הכיפורים מיועדת אך לשמירה על טהרתו, הרי שגם אותו היו מפרישים ל"בית אבן" ולא ללשכת פרהדרין.¹⁰ גם השוואת המשך פרקנו עם המשך בפרה פרק ג עשויה להבליט את השונה בין הפרשותיהם של שני הכוהנים, ולא את הדומה. במסכת פרה מתאר התנא את הנעשה במשך שבעת ימי הפרשתו: "ומזין עליו כל ז' הימים מכל חטאות שהיו שם", וזאת כמובן על מנת לוודא מעל לכל ספק שהכוהן טהור. לעומת זאת במשנה, יומא א, ב שנינו: "כל שבעת ימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות ומקריב את הראש ואת הרגל", ומכאן נראה שיש להפרשת הכוהן הגדול יעד אחר: להכין את הכוהן הגדול לעבודת יום הכיפורים. ייתכן שהכנה זו נחוצה על מנת "שיהא מכיר ורגיל בעבודה", כלשון התנא בסוף משנה ג, וכאן מתמודדת המשנה עם החשש הרווח בתקופת בית שני שמא הכוהן אינו ראוי למשרתו ("שמא שכחת או שמא לא למדת"

6 המונח הזה שאוב ממונח דומה המקובל היום בפרשנות הספרותית של המקרא: פרשנות פנים-מקראית, ועיין וולפיש, שיטת העריכה, עמ' 258-260.

7 השוואה זו עמדה לעיני מסדרי הסוגיה הפותחת את דיוני הבבלי במשנתנו, עיין בבלי יומא ב ע"א. על השוואה זו והשוואות נוספות בין סדר יום הכיפורים לטקס שרפת הפרה, עיין: יצחק בר, **מחקרים ומסות בתולדות עם ישראל**, החברה ההיסטורית הישראלית, ירושלים, תשמ"ו, עמ' 427 ואילך; אפרים אלימלך אורבך, **ההלכה: מקורותיה והתפתחותה**, יד לתלמוד, גבעתיים, 1984, עמ' 40.

8 ישנן נקודות השוואה נוספות בין דיני הפרה לבין עבודת היום ביום הכפורים, וביניהן: בגדי לבן (משנה, פרה ד, א), טומאת בגדים (משנה, פרה ד, ד ומשנה, יומא ו, ז), הזייה 7 פעמים (משנה, יומא ה, ד; משנה, פרה ג, ט); תיקון לטומאת המקדש (ויקרא טז טז; במדבר יט כ).

9 ובדומה לכך דרשו ר' יונה בשם בר קפרא בירושלמי בריש המסכת ור' יוחנן בבבלי יומא ב ע"א (בירושלמי שם הביאו דרשה בשם ר' יוחנן שאינה קושרת את יום הכיפורים לשרפת הפרה).

10 השווה הרב יוסף דב הלוי סלוביצ'ק, **עבודת יום הכפורים**, (דפוס פרטי), ירושלים, תשמ"ו, עמ' ט-י, והשווה מקורות שהובאו שם בעמ' ת. בשל ההבדל בין הפרשה לבית האבן לבין הפרשה ללשכת פרהדרין לא נראה לי לפרש כדברי המאירי: "ומכניסין אותו ללשכת פרהדרין לדור שם כל שבעה ולהפרישו לשם מכל טומאה". נראה כי המאירי סובר כי הפרשה לבית האבן היא בבחינת "סילסול בפרה", כדברי הירושלמי שהובאו להלן, הערה 12. על בית האבן וזיהויו: עיין Joshua Schwartz, "The Temple in Jerusalem - Birah and Baris in Archaeology and Literature", in: M. Poorthuis and Ch. Safrai (eds.), *The Centrality of Jerusalem - Historical Perspectives*, Kok Pharos Publishing House, Kampen, The Netherlands, 1996, pp. 29-49 at p. 44, nn. 37-38

[משנה ג] והשווה לסוף משנה ה. להלן נראה שניתן לפרש את ההכנה הזאת אחרת). כך או כך, בולט לעין ההבדל בין הרעיונות שמדגישה המשנה במסכת פרה לרעיונות במסכת יומא: שמירה מטומאה במסכת פרה והכנה לעבודה במסכת יומא.

תנא במסכת פרה מחלק במפורש בין שני המקרים: "ר' חנינא סגן הכהנים אומר: על הכהן השורף את הפרה מזין כל שבעה הימים ועל של יום הכיפורים לא היו מזין עליו אלא בשלישי ובשביעי בלבד".¹¹ מדבריו משתמע שהיעד של שבעת ימי ההפרשה דומה בשני המקרים, אבל רמת ההקפדה על טהרה במקרה של פרה אדומה היא גבוהה יותר.¹² ברם השמטת עניין ההזיה ממסכת יומא מלמדת לכאורה שאין ההיטהרות של הכוהן הגדול מטרה עיקרית בעיני עורך המסכת, בניגוד לכוהן השורף את הפרה. מהי אפוא המטרה של הפרשת הכוהן הגדול על פי המשניות במסכת יומא – האם תרגול הכוהן הגדול בסדרי העבודה כדי "שיהא מכיר ורגיל" מחייב להפריש את הכוהן הגדול מביתו?

3. מילה מנחה: בית

נוכל להיעזר בתחבולה ספרותית נוספת: המילה המנחה. המילה "בית" היא מילת מפתח בחטיבת המשניות ביומא א, א-ה:

מפרישין כהן גדול מביתו (א)

וכפר בעדו ובעד ביתו (א)

ביתו – זו אשתו (א)

מסרו לו זקנים מזקני בית דין (ג)

מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה (ה)

והעלוהו לעליית בית אבטינס (ה)

אנו שלוחי בית דין (ה)

ואתה שלוחנו ושליח בית דין (ה)

משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה (ה)

יש תשע היקרויות של המילה "בית" בחטיבה זו, ורובן עוסקות ב"בית" במובן החברתי: אישה ובית דין. בהיקרות האחרונה התיבה "בית" מציינת מבנה פיזי: בית המקדש. נראה שההופעה הראשונה והאחרונה של המילה "בית" מעתיקות את הפרשת הכוהן הגדול למישור שאינו קשור להישמרות מטומאה: מטרת ההלכה היא להוציא את הכוהן הגדול מביתו (הפיזי) הפרוזאי ולהעבירו למשך שבעה ימים לבית שהוא משכן לשמו הגדול של ה'.

11 דעה זו חולקת על הברייתא המובאת בבבלי יומא ד ע"א: "ואחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה", והשווה דברי ר' יהודה בברייתא בירושלמי, יומא א, א (לח ע"ג): "ועל זה ועל זה היו מזין עליו".

12 כדברי הירושלמי, יומא א, א (לח ע"א), בהסבר שיטת בר קפרא ור' יוחנן: "מעלה הוא בפרה סילסול הוא בפרה" (להלן בפנים אביא הסבר חלופי של הירושלמי להבדלים בין הפרה ליום הכיפורים). הנחת העבודה שלי כאן היא שהזיית מי חטאת על הכוהן נועדה לטהרו, והנחה זו תואמת יפה את מהלך המשניות. ברם בירושלמי, יומא א, א (לח ע"ג), מובאת מחלוקת בין ר' יהודה, הסובר שההזיה בכוהן גדול ובכוהן השורף את הפרה נלמדה מהזיית דם הקרבן על אהרן ובניו בשבעת ימי המילואים "כדי שיכנסו המים תחת הדם" (השווה ברייתא בבבלי יומא ד ע"א) לבין ר' יוסה, הסובר "תחת הדם ותחת שמן המשחה". שמן המשחה בוודאי נועד לשם קדושה ולא לשם טהרה, ולכאורה היה נראה כי גם הזיית דם נועדה לקדושה, ועל כן יש לחקור אם הזיית מי חטאת על הכוהן משמשת אמנם לצורכי טהרה, או גם היא נועדה לקדושה.

שבעה ימים שוהה הכוהן יומם ולילה באווירה הספוגה קדושה, ומכאן עולה הבנה חדשה של הוראת משנה ב לכוהן לעסוק בעבודות המקדש "כל שבעת הימים". העיסוק התמידי בעבודות הקודש אינו אמצעי להרגילו לעבודות בלבד, אלא מטרה בפני עצמה: כך עסוק הכוהן כל הימים בענייני קדושה. בכך יובנו מחדש ההבדלים בין הפרשת הכוהן הגדול להפרשת הכוהן השורף את הפרה, בהתאם להסבר המובא בירושלמי, יומא א, א (לח ע"א): "מה בין כהן השורף את הפרה לכהן גדול ביום הכיפורים? שזה אפרשתו בטהרה [...] וזה אפרשתו בקדושה".

מעקב אחרי כל ההיקריות של המילה "בית" בחטיבה הזאת מלמד אפוא כי קיימים בהפרשת הכוהן הגדול שני היבטים: מרשות "ביתו זו אשתו" עובר הכוהן לרשותם של "זקני בית דין" (משנה ג), ומשם לזקני כהונה המעלים אותו 'לעליית בית אבטינס'; וממגוריו היומיומיים עובר הכוהן ל"בית הזה". אפשר לפרש את הדו-משמעות במילה "בית" על רקע שתי ההבנות בהפרשת הכוהן הגדול שהוצעו לעיל: במישור החברתי מועבר הכוהן ממסגרת שיש סיכון גבוה של היטמאות למסגרת ששומרים בה על טהרתו מכל משמר, כמו שמצאנו ממשנה ד ואילך; במישור הגאוגרפי מועבר הכוהן ממקום של חולין למקום של קדושה והשראת השכינה.

אך ההקשר שמופיעה בו הדרשה "ביתו זו אשתו" במשנה א עשוי ללמד על קו מחשבה אחר המנחה את עורך המשנה: ה"בית" שממנו מופרש הכוהן ברישא של משנה א ממשיך ללוות אותו בסיפא של משנה זו, שכן כוהן שחסר לו "בית" אינו כשר לעבודה. בהמשך המסכת חוזרת המילה "בית" בהקשרים המחזקים נקודה זו – שלוש פעמים מתוודה הכוהן הגדול: עליו ועל ביתו (משנה, יומא ג, ח), על בני אהרן (שם, ד, ב, והוא פירוש חז"ל ל"בעדו ובעד ביתו") ועל "עמך בית ישראל" (שם, ו, ב). בכל קרבנותיו ובכל וידוייו – כולל פרו של הכוהן עצמו (שם, ג, ח) – מייצג הכוהן לא את עצמו בלבד, אלא את "הבתים" שבשם הוא פועל. מסתבר שלשון השבעת הכוהן הגדול בפרק א משנה ה מבטאת רעיון ומסר מרכזיים על עבודת הכוהן: "אישי כהן גדול: אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין". בהקשר המידי יש להבין את הבלטת עניין השליחות בתור רקע להשבעה – אין השליח רשאי לחרוג מהוראות שולחיו. מכיוון שהכהנים ככלל והכוהן הגדול בפרט הם "שלוחי בית דין",¹³ אין לכוהן הגדול כוח וסמכות לבצע את עבודות היום באופן שאינו מתאים לדעת בית דין, בעלי העמדה הפרושית.¹⁴ ברם בהקשר הרחב יותר של המסכת כולה מתברר שכאן הכוהן הגדול

13 המפרשים נחלקו אם ההשבעה נעשית בידי זקני הכהונה בלבד או גם בידי זקני בית דין, ועיין: ר' משה זכותא, **קול הרמ"ז**, סדר הפקות, ירושלים, תשנ"ד, ד"ה מסרוהו; תוספות חדשים ד"ה והשביעוהו; פירוש אלבק ד"ה והעלוהו וד"ה והשביעוהו ובהשלמותו בעמ' 465. אין זה מעלה ומוריד לענייננו, שהרי מכל מקום הזקנים המשביעים כוללים שלוחי הכהונה ושלוחי בית-הדין כאחד. נקטתי כאן כפשטות לשון המשנה שרק זקני כהונה משביעים אותו, אך בהשבעה הם מציינים שגם סמכותם של הכהונים מעוגנת בכך שהם שלוחי בית דין (ובכך תשובה לטענת אלבק בהשלמותו שמוכח מלשון "אנו שלוחי בית דין" כי "השביעוהו" ודאי מוסב על זקני בית דין).

14 רעיון דומה מביא ר' שלמה אהרן ורטהיימר בפירושו **משנת שלמה**, מכון כתב יד וספר, ירושלים, תשנ"ב, למשנתנו. מדברי בעל תפארת ישראל, יכין, אות כו - כז, משתמע שהמשפטים "אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושלו בית דין" נאמרו על מנת לבסס את כוחם להשביעו בעל כרחו (ודבריו הם פיתוח של תירוץ הבבלי יט רע"ב), ויש לראות את דבריי כאן כהשלמה והעמקה של דבריו. לדעת ר' משה זכותא **בקול הרמ"ז**, הזקנים מדישיים 'אנו שלוחי בית דין' כהתנצלות: "כלומר אין לך ליטול בלבך כלום עלינו שאנו מצווים ומוכרחים להשביעך", והשווה תפארת ישראל, יכין, אות כו. לדעתי יש לראות בזה ביטוי לרעיון

מקבל מינוי משולחיו לייצגם בסדר העבודה. לקראת בואו של היום הגדול עומדים הזקנים, נציגי הציבור ונציגי הכהונה, ונפטרים מהכוהן הגדול ומזכירים ומדגישים שהוא הולך לייצג בעבודתו את בית הכהונה ואת בית הדין, הלוא הם הנציגים של "עמך בית ישראל".¹⁵ ההשבעה עצמה משמשת ביטוי להכרת שולחי הכהן הגדול כי מעתה עובר הכהן מרשותם ומעינם הפקוחה לפיקוחו הבלעדי של "מי ששכן שמו בבית הזה", כלשונו של הרמב"ם בפירושו למשנה ה': "ומשביעין אותו על דבר שאי אפשר לשום אדם לראותו אם שנהו [...] שהרי אמר ה' 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו' (ויקרא טז ג), ולפיכך משביעין אותו". ההשבעה והוידוים מלמדים שגם בעמדו לבדו מול קונו עדיין מייצג הכהן את ה"בתים" שבשםם ובשליחותם הוא משמש.¹⁶

משנת הסיום¹⁷ של סדר העבודה מבליטה את תפקידה הכפול של המילה "בית" במסכת: "ומלוין אותו עד ביתו ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדוש". ברור כאן שהמילה "ביתו" מציינת את מקום המגורים של הכהן, ושהכוהן חוזר משבעה ימי מגורים בבית המקדש למקום מגוריו הרגיל. אך שאר פרטי התיאור מלמדים כי החזרה לביתו הפיזי מסמלת גם את חזרתו ל"ביתו" החברתי, ותיאור זה סוגר המעגל שנפתח בפרישה מהבית בתחילת המסכת. בהפרשה מביתו שבתחילת המסכת, הכהן מתנתק מהמסגרות הרגילות שלו ונכנס, שלב אחר שלב, למסגרת שהוא עומד בה לבדו מול קונו. בסוף סדר העבודה קהל רב מלווה את הכהן הגדול בחזרתו לביתו, ושם הוא חוגג עם "אוהביו" את הסיום המוצלח של עבודתו למענם ולמען בית ישראל.¹⁸ כך משמש ה"בית" בתור "חתימה מעין פתיחה" לסדר העבודה, הן במישור הגאוגרפי הן במישור החברתי.

(4) מטרת הפרשת הכהן על פי מקורות תלמודיים נוספים

הכלים הפרשניים-הספרותיים שהדגמנו כאן סייעו בידנו לעמוד על שני פירושים למילה "ביתו", לבססם ולעמוד על השלכות רעיוניות של שני הפירושים. עמדנו על שתי מטרות

מרכזי בהגותם של חז"ל: אין לכוהנים מעמד עצמאי, אלא הם שואבים את סמכויותיהם מהציבור הישראלי שהם מייצגים אותו, ועיין מה שכתבתי במאמרי, "מגמות רעיוניות בתיאור המקדש ועבודתו במסכת תמיד ובמסכת מידות", מחקרי יהודה ושומרון ז' (תשנ"ח), עמ' 79-92 (להלן וולפיש, מגמות), עמ' 88 ואילך.

15 תפקיד בית דין הגדול לייצג את כלל ישראל מובלט במשנה בכמה מקומות, כגון ראש השנה ב, ז - ג, א וסנהדרין א, ה וב, ד, ועיין ר"ד סולובייצ'ק, "קביעת מועדים על פי הראיה ועל פי החשבון", בתוך: קובץ חידושי תורה: הגר"ם והגר"ד סולובייצ'ק, ירושלים, חש"ד, עמ' מז-סה, וע"ע וולפיש, תופעות, עמ' 31-33; הנ"ל, שיטת העריכה, עמ' 102-104, 297 ואילך; הנ"ל, מגמות, עמ' 88. מיכאל ד' שוורץ, אדם ומקום בתיאור עובדת המקדש ביום הכיפורים, הרצאות האורח של מרכז איגבורג רנטר ללימודי ירושלים, ט (תשס"א), בר-אילן (אנגלית), עמ' 5 ואילך, עומד על החידוש שבמשנה (לעומת התורה), שהכוהן הגדול כפוף לחכמים, אך שוורץ מפרז על המידה בטענותיו כאילו - "The High Priest is portrayed in the Mishnah as utterly passive." וכאילו המשנה חורגת משאר המקורות בדגש שהיא שמה על חולשותיו ומגבלותיו של הכהן הגדול. שורץ מציג הן את התמונה העולה מן המשנה הן את התמונה העולה מהפיוטים וממקורות אחרים באופן חד וחד-משמעי מדי.

16 המומנט הפרדוקסלי של ההשבעה, המבטאת בעת ובעונה אחת הן את בדידותו של הכהן הן את הקשר האמיץ בינו לשולחיו, מובלט במשחק לשוני נוסף בין "מפרישין" במשנה א ל"פורשין" במשנה ה, ועיין מה שכתבתי בוולפיש, משחקי לשון, עמ' 81.

17 גם זו טכניקה ספרותית הרווחת במשנה, ועיין וולפיש, שיטת העריכה, עמ' 5, ובמקורות שצינו שם בהערות 28-30.

18 בפיתוח הנקודה הזאת נעזרתי בהערותי המחכימות של ר' יעקב נגן.

אפשריות להפרשת הכוהן: לשמור עליו מטומאה ולקדשו לעבודת היום. מצאנו אסמכתאות לכל מטרה באמצעות מגוון הכלים הפרשניים והספרותיים שהפעלנו: אופיין ומטרתן של הלכות נוספות בהמשך הפרק (מעשיו של הכוהן במשנה ב; השמירה הקפדנית מפני הטומאה בכמה מקומות בפרק); מילה מנחה (בית); פרשנות פנים-משנאית (פרה פרק ג); מקבילות בספרות התנאית (תוספתא, ספרא).

אפשר לראות קשר בין שתי המטרות השונות לבין שתי הדרשות המובאות בשני התלמודים כמקור לדין הפרשת הכוהן: ר' יוחנן דורש – כמו הספרא שהובא לעיל – מהפסוק בסוף פרשת ימי המלואים (ויקרא ח לד): "כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם – לעשות אלו מעשי פרה, לכפר אלו מעשי יום הכפורים", וריש לקיש דורש מהפסוק (שמות כד טז): "וישכן כבוד ה' על הר סיני וכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי".¹⁹ אפשר להבין מדברי ר' יוחנן שמדובר בהפרשה לשם טהרה כפי שראינו לעיל בספרא, ואילו לריש לקיש נראה כי שהיית משה בענן לפני עלייתו אל ה' נועדה לשם קדושה. אבל ניתן להבין את המחלוקת באופן אחר, כפי שהסביר ר"ד סולובייצ'ק:

אם הילפותא היא מסיני הרי שהמחייב הוא ביאת מקדש [...] דכך נקבעה ההלכה דכל הבא לפני השכינה טעון הכשר והכנה לעצם עמידתו לפני ה' [...] ואילו לר' יוחנן דיליף ממלואים נראה שההפרשה היא בבחינת הכשר והכנה לעבודת יום הכפורים שיש כאן חובה להיערך כדי שתתקיים עבודת היום בהכשרה, שכן כל מגמת המלואים היתה לחנך ולהכין לקראת העבודה העתידה.²⁰

לפי ההסבר הזה, ר' יוחנן וריש לקיש מסכימים שההפרשה נועדה לשם קדושה, אך נחלקו באשר לאופייה ומגמתה של הקדושה. לדעת ר' יוחנן הקדושה היא בבחינת חינוך והכנה לעבודת היום, ואילו לדעת ריש לקיש הקדושה היא הכנה נפשית ורוחנית לחוויה הגדולה של כניסה לתוך קודש הקודשים.

ממקור נוסף יש ללמוד שהרעיונות של טהרה וקדושה עשויים להיתפס כרעיונות המשתלבים זה בזה, ולא כשתי חלופות המנוגדות זו לזו. כך שנינו באבות דרבי נתן, נו"ב, פרק א:

משה נתקדש בענן כל שבעה שנאמר "ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר וישכון כבוד ה' על הר סיני וגו'" (שמות כד טז) מכאן שחזר עליו הכבוד כל שבעת הימים וקדשו כדברי ר' יוסי הגלילי... משה נתקדש בענן כל שבעה וקדש את אהרן ואת בניו כל שבעה שנאמר "ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח וגו'" (ויקרא ח ל)

19 לדעת התוספות, יומא ד ע"א, ד"ה "נכנסו" וד"ה "הזאה", והלבני, מקו"מ, עמ' א, הערה 2, אין הדרשות הללו אלא אסמכתאות, והלבני מוסיף כי הסיבה האמתית להפרשת הכוהן הגדול היא "שמא תמצא אשתו ספק נדה וכו'".

20 קונטרס בענין עבודת יום הכפורים, ירושלים, תשמ"ו, עמ' ז. אפשר לומר כי הכשרת כהן לעבודה בשבעת ימי ההפרשה דומה לחינוך הכהנים לעבודה בשבעת ימי המלואים, ובכך להדק את הזיקה בין הפרשת הכוהן לדגם של ימי המלואים.

אלעזר שרף את הפרה והזה ממנה על כל ישראל כל שנה ושנה. אמר ר' יוסי היא
הטהרה הנוהגת לדורות.²¹

גם בהמשך המסכת ניתקל בנהגים הניתנים לפירוש הן כנהגי טהרה הן כנהגי קדושה, כגון
טבילותיו של הכוהן הגדול.

21 יש לציין כי מצאנו במקרא במקומות רבים את השורש "קדש, במשמע "טהר", עיין לדוגמה: שמות יט י'
ויקרא יא מד; שמואל ב, יא ד.